

นิติปรัชญาในพระวินัยปิฎก

Legal Philosophy in the Vinaya Pitaka

พระครูปริยัติพัชโรบล (พรชัย ชมพุศรี)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

PhrakruPariyatpatcharobon (Phornchai Chomphusri)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus

Email: krapom5942@gmail.com

บทคัดย่อ

นิติปรัชญาเป็นการนำกฎหมายธรรมชาติคือกฎเกณฑ์ของการดำเนินชีวิตร่วมกันอิงอาศัยเหตุผล ถูกต้องตามหลักธรรมชาติและความยุติธรรมทางสังคม วินัยและนิติปรัชญาเข้าด้วยกันพระพุทธบัญญัติ คือ ประมวลพระวินัยปิฎกเป็นระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตและวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์ คือทั้งฝึกตนเองให้มีคุณค่าทำนุพพานให้แจ้ง นอกจากนี้แล้วนิติปรัชญาในพระวินัยปิฎก เป็นหลักในการประพาดตนในสังคมสงฆ์เพื่อให้คณะสงฆ์ดำรงสมณะธรรมให้ตั้งงามตามพระธรรมวินัย เป็นคุณธรรมของกฎหมายมีขอบเขต และคุณธรรมในการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย การบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกระดับ กฎหมายทุกฉบับที่ยึดถือความยุติธรรมและความเป็นธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองจึงจะเกิดความดีงามในสังคม

คำสำคัญ: นิติปรัชญา; พระวินัยปิฎก; พระพุทธศาสนา

Abstract

Legal philosophy is the application of natural law, which is the rules of living together based on correct reasoning according to natural principles and social justice. Vinaya and legal philosophy together. The Buddha's Law is a compilation of the Vinaya

* ได้รับบทความ: 18 กรกฎาคม 2567; แก้ไขบทความ: 6 สิงหาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 กันยายน 2567

Received: 18 July 2024; Revised: 6 August 2024; Accepted: 24 September 2024

Pitaka, rules of conduct, customs, traditions, way of life, and methods of conducting various affairs of monks. That is, both training oneself to have value and realizing Nirvana. In addition, the legal philosophy in the Vinaya Pitaka is the principle of conduct in monastic society in order for the Sangha to maintain good monastic Dhamma according to the Dhamma and Vinaya. It is the morality of the law that has limits. and morality in enacting laws law enforcement Interpreting the law Administration in the justice process at all levels Every law that adheres to justice and fairness as the basic principles of governance will create goodness in society.

Keywords: Philosophy of Law; Vinaya Pitaka; Buddhism

บทนำ

พุทธศาสนาได้เกิดขึ้นในท่ามกลางผู้ที่มีความคิดในเรื่องระบบวรรณะและพุทธศาสนาได้ปฏิเสธในระบบวรรณะเพราะมีความเชื่อว่าคนทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันและทุกคนควรได้รับการยอมรับในสังคมนั้นๆ เช่นเดียวกัน เมื่อมีผู้เข้ามาสู่พุทธศาสนาทุกคนมีเสรีภาพเท่าเทียมกันโดยภาวะ มีอุทธารณ์อันหนึ่ง พระอุบาลี ผู้เลิศในพระวินัย มาจากตระกูลช่างตัดผม เมื่อเข้ามาบวชอยู่ในพุทธศาสนาก็มีภาวะเหมือนกับภิกษุเหล่านี้อื่น ผู้มาจากตระกูลอื่นที่สูงกว่า (เสถียร พันธรังสี, 2542 : 149) หลังจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ เป็นเวลานานพอสมควรยังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น เพื่อเป็นหลักการปฏิบัติของพระภิกษุที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามีพระวินัยเป็นกรอบแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เป็นระเบียบแบบแผนของการดำรงชีพของภิกษุเองแล้ว พระวินัยยังบ่งบอกถึงหน้าที่ของภิกษุในการที่จะช่วยกันรักษาพระศาสนาให้มีความเจริญและให้สิทธิ ให้ความเสมอภาคและเสรีภาพกับทุกคนที่มีความเลื่อมใสในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วมีศรัทธามาขอบรรพชาอุปสมบทซึ่งพระองค์ก็ได้ทรงเจ้จว่าจะเป็นคนประเภทไหน มาจากไหนหรืออยู่ในชนชั้นใดของสังคมก็ตาม พระองค์ทรงมีเมตตากับคนทุกคนที่มีความประสงค์จะเข้าศึกษาคำสอนของพระองค์ นี่จึงเป็นสิ่งที่บอกได้ว่าพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสมัยพุทธกาลเป็นประโยชน์กับทุกคนเป็นอย่างดี (พระเทพดิลก, 2543 : 136)

สังคมสมัยก่อนพุทธกาลจนถึงสมัยพุทธกาลนั้น จะเห็นได้ว่าประชาชนที่เป็นสมาชิกของสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยสิ่งที่เรียกว่า กฎระเบียบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติหรือจัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองสมาชิกในสังคม หรือเป็นสิ่งที่ยึดโยงสังคมให้กลมเกลียวไม่แยกสลาย กฎระเบียบเหล่านั้น ได้แก่ จริยธรรม ศีลธรรม ศาสนา วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งถือเสมือนว่าเป็นสายใยดึงรั้งให้สังคมเป็นปึกแผ่นแน่นหนา (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 50) ความสำคัญของกฎระเบียบ

ของสังคมพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ที่พระพุทธองค์นำแนวคิดการปกครองสังคมตามหลักพระวินัยแล้ว ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันการศึกษาและการทำวิจัยเกี่ยวกับพระวินัยของพระพุทธศาสนาเพื่อให้พุทธศาสนิกได้เข้าใจและรักษาพระวินัยให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทยจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง

จากที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้เขียนจึงนำเสนอนิติปรัชญาในพระวินัยปิฎกในมุมมองทางนิติปรัชญามีหลักและแนวคิด ที่เป็นหลักการปกครองตามธรรมวินัยและให้กฎหมายหรืออำนาจของรัฐเป็นหลักสนับสนุน หลักนิติปรัชญาเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองแนวทางการแก้ปัญหาวินัยก็มาเชื่อมคนเข้ากับสังคมเมื่อคนมาเป็นส่วนร่วมในสังคมเมื่อตัวพระมาเป็นส่วนร่วมในวัดในสังฆะวินัยก็เป็นมาตรฐานที่บอกแจ้งไว้ว่าคนอื่นเขาทำอย่างนี้เราก็ต้องทำเหมือนกันนั่นแหละคือเป็นเรื่องของทุกคนเพื่อให้สังคมให้หมู่คณะอยู่กันด้วยดีเป็นอันเดียวแล้วก็อยู่ได้นี่คือวินัยรักษาสังคม

ความหมายนิติปรัชญา

นิติ หมายความว่า กฎหมาย, กฎปฏิบัติ แบบแผน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวิธีปกครอง อุบายที่ดี เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 73) หมายถึง ขนบธรรมเนียมแต่มาในระยะหลังวงการกฎหมายไทย เข้าใจว่านิติแปลว่ากฎหมาย ในอินเดีย คำว่านิติศาสตร์คือว่าวิชาที่เกี่ยวกับ ราชนิติประเพณีเป็นความรู้ที่ราชบุโรหิต จะต้องรู้เป็นที่ปรีการาชการแผ่นดิน คำที่หมายถึงกฎหมายแท้ ๆ ไทยเราแต่เดิมมาเรียกว่า "ธรรมะ" เช่น กฎหมายดั้งเดิมของไทยเราเรียกว่า "พระธรรมศาสตร์" ดังนั้น "นิติปรัชญา" จึงเป็นปรัชญาของกฎหมาย อันหมายถึงการ ศึกษาตรึกตรองเกี่ยวกับกฎหมายในลักษณะทั้งมวล (As a Whole) เป็น การตรึกตรอง ทางนามธรรมชั้นสูง ศึกษาปัญหาเจาะลึกในชั้นรากฐานว่ากฎหมายแท้ ๆ คืออะไร ไม่ได้ศึกษากฎหมายเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่นนิติกรรม ฯลฯ (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2550 : 64) การศึกษานิติปรัชญา ยังอาจหมายถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม ศึกษาถึงรากฐานทางทฤษฎีของกฎหมาย ศึกษาถึงอุดมคติสูงสุดหรือคุณค่าอันแท้จริงของกฎหมายหรือแก่นสาระของกฎหมาย มุ่งศึกษาให้พ้นจากกฎหมายที่ใช้บังคับเป็น รูปธรรมอยู่จึงเป็นการศึกษาในลักษณะที่เป็นอุดมคติหรือกฎหมายที่ควรจะเป็น(Law as it ought to be) (ดิเรก ควรสมาคม, 2557 : 5)

กฎหมายธรรมชาติ เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า กฎหมายที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ความหมายของกฎหมายธรรมชาติ โดยแยกออกเป็น 2 นัย คือ นัยแรก เป็นหลักเกณฑ์ของกฎหมายอุดมคติที่มีค่าบังคับสูงกว่ากฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นเอง ดังนั้นกฎหมายใดที่มนุษย์บัญญัติขึ้นซึ่งขัดหรือแย้งต่อหลักกฎหมายธรรมชาติก็จะมีค่าบังคับเป็นกฎหมายเลย นัยที่สอง ถือว่าหลักกฎหมายธรรมชาติเป็นเพียงอุดมคติของกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้น ดังนั้น การบัญญัติหรือตรากฎหมายจึงควรให้สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายธรรมชาติกฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับ

หลักกฎหมายธรรมชาติ อาจถือว่าเป็นกฎหมายที่ไม่มีค่าบังคับในทางกฎหมายโดยสมบูรณ์ แต่ไม่ถึงกับเป็นโมฆะหรือไม่มีค่าบังคับในทางกฎหมายเลย

สรุปความได้ว่า นิติปรัชญา คือหลักความรู้และความจริงที่ว่าด้วยกฎหมาย หรืออาจแปลว่าศาสตร์ที่ว่าด้วยแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีวิธีปกครองนิติปรัชญาคือ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของกฎหมาย ซึ่งนอกจากกฎหมาย จะเป็นบรรทัดฐานทางสังคมแล้ว กฎหมายที่ดีควรที่จะสัมพันธ์กับศีลธรรมหรือความยุติธรรมหากกฎหมายที่ขัดหรือ แย้งต่อศีลธรรมหรือความยุติธรรม กฎเกณฑ์นั้นจะผูกพันบุคคลให้ต้องปฏิบัติตามหรือไม่ นิติปรัชญาเป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา เป็นการศึกษาวิชานิติศาสตร์เชิงปรัชญา ได้แก่ แนวคิดปรัชญาของกฎหมายซึ่งเป็นการศึกษา กฎหมายธรรมชาติมากกว่าบรรทัดฐาน ของกฎหมายที่มีต่อสังคมแต่เป็นกฎเกณฑ์ของการดำเนินชีวิตร่วมกันของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มีเหตุผลถูกต้องตามหลักธรรมชาติ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านิติปรัชญา คือ หลักว่าด้วยกฎหมายแห่งความยุติธรรมที่มีศีลธรรมเป็นองค์ประกอบอีกด้วย

พระวินัยในพุทธศาสนาเถรวาท

พระวินัยในพุทธศาสนาเถรวาท หรือกฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติตามหรือข้อห้ามปฏิบัติ ระเบียบ คือรูปแบบที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เป็นแบบแผนหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ ดังนั้น พระวินัย คือ ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ที่เป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนให้พระสงฆ์นำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความดีงามในสังคมสงฆ์ ในสังคมทุกสังคมย่อมต้องมีองคาวพินในการนำพาให้สังคมนั้น ๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เกิดความสงบสุขนำไปสู่ความเป็นสันติภาพได้ ในสังคมสงฆ์นั้นองคาวพินที่สำคัญคือพระวินัย ที่ทำให้สังคมสงฆ์มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ดังจะได้นำเสนอในเนื้อหาต่อไป

ความหมายของพระวินัย

พระวินัยเป็นกฎระเบียบที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทเพื่อให้ภิกษุได้นำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแต่ก่อนที่จะบัญญัติพระวินัยขึ้นต้องมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วพระพุทธองค์ก็จะบัญญัติสิกขาบทเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมสงฆ์และความหมายพระวินัยมีนักปราชญ์ผู้รู้ให้ความหมายพระวินัย ดังนี้

พระวินัยคือพุทธบัญญัติที่รักษาไว้ซึ่งภิกษุสังฆะ สงฆ์อยู่ได้ด้วยวินัยวินัยนั้นเป็นก่อกำเนิดและเป็นที่ดำรงไว้ซึ่งสังฆะและสังฆะนั้นก็ทำหน้าที่เป็นผู้ที่จะรักษาสืบทอดพระศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 13) เป็นระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเดียวกัน ได้แก่ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นข้อบัญญัติ เป็นข้อห้ามวางไว้เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยดีงามในหมู่คณะ เป็นเครื่องมือสำหรับบริหารหมู่คณะ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551 : 899)

มีหลักการเพื่อความสงบเรียบร้อยเพื่อความดีงามของหมู่คณะเพื่อให้หมู่คณะอยู่ร่วมกันอย่างมีอิสระและปลอดภัยตลอดถึงเพื่อความบริสุทธิ์ทางกายและวาจาอันจะนำพาให้ได้บรรลุธรรมสูงขึ้นได้โดยไม่ยากเหมือนผ้าที่ซักสะอาดดีแล้วย่อมรับน้ำย้อมได้ดีฉะนั้น (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561 : 7)

ความหมายพระวินัย สรุปได้ดังนี้ คือ เป็นกฎระเบียบแบบแผนที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความดีงาม ความเป็นระเบียบในหลักของการประพฤติตนในสังคม ซึ่งนอกจากจะเป็นสังคมของพระภิกษุเองหรือเป็นการเข้าไปสู่สังคมของคฤหัสถ์เพื่อประพฤติปฏิบัติตนของภิกษุให้เกิดความเรียบร้อยดีงามนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธามาสู่สังคมสงฆ์

เป้าหมายของการบัญญัติพระวินัย

พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนของภิกษุที่เข้ามาอุปสมบทและข้อวัตรปฏิบัติของภิกษุต่างก็มีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างจากนักบวชลัทธิอื่น ดังที่มีกล่าวไว้ในพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรคว่า “พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล 4 คู่ คือ 8 บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 10/159/104) เมื่อมีภิกษุมากขึ้นทำให้สังคมสงฆ์มีสมาชิกเพิ่มขึ้น แต่พระพุทธองค์ก็ได้ทรงบัญญัติพระวินัยแต่อย่างไร เพราะภิกษุที่บวชเข้านั้นพระพุทธองค์ทรงบวชให้และทุกรูปล้วนบรรลุธรรมขั้นต่ำก็ได้บรรลุโสดาบันทำให้ยังไม่มีการบัญญัติพระวินัย ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระสารีบุตรว่า อาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างยังไม่เกิดในสงฆ์ตรารบเท่าที่สงฆ์ยังไม่เป็นหมู่ใหญ่เพราะมีลาภสักการะมากเมื่อสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่เพราะมีลาภสักการะมากและมีอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างเกิดในสงฆ์ ตถาคตจะบัญญัติสิกขาบทจะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวกเพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/21/33)

เมื่อสังคมสงฆ์มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ผู้ที่เข้ามาบวชเป็นภิกษุ ภิกษุณี เป็นปุณฺณ การประพฤติก็ผิดแผกไปจากบรรทัดฐานอันดีงามของนักบวชอันดั้งเดิม อาสวัฏฐานิยธรรม ก็เกิดขึ้น อาศัยเพียงขนบธรรมเนียมและการบอกกล่าวไม่เพียงพอสำหรับสมาชิกผู้ไม่มีความละเอียด หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ ก็อาจให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อสังคมสงฆ์ได้ (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2546 : 629) ทำให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้เป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับ ให้ภิกษุได้ประพฤติปฏิบัติตามเพื่อความเรียบร้อยดีงามในสังคมสงฆ์จะเห็นได้จากวัตถุประสงค์ที่พระพุทธองค์บัญญัติพระวินัยขึ้น ดังนี้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/39/28)

1. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ หมายถึง การยอมรับแห่งคณะสงฆ์ เช่น 1) ภิกษุยอมรับและประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย มีความเห็นร่วมกันว่าการละเมิดพระธรรมวินัยโดยการเสพเมถุน การลักทรัพย์ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ภิกษุไม่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง 2) ภิกษุประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดทำให้เกิดความดีงามแห่งคณะสงฆ์

2. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ หมายถึง ภิกษุทุกรูปประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบพระวินัยทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมสงฆ์ เช่น 1) ภิกษุประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันมีพิธีสามัญตา คือ มีความเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ไม่ต่างคนต่างปฏิบัติเพื่อให้เกิดความแตกแยกในสังคมสงฆ์ 2) มีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเคารพในสิทธิหน้าที่ของกันและกันตามหลักพระธรรมวินัยเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในสังคมสงฆ์

3. เพื่อข่มบุคคลผู้เกียจคร้าน หมายถึง การข่มบุคคลผู้ที่ไม่มีความละเอียดในการปฏิบัติ เช่น 1) ป้องกันบุคคลที่ไม่รู้พระวินัยแล้วแสดงตนว่ารู้พระวินัย 2) เพื่อปรามผู้ที่ทำผิดพระวินัยแล้วไม่ยอมรับในการกระทำของตนเอง จึงต้องมีภิกษุผู้ศึกษาพระวินัยแตกฉานไว้คอยข่มบุคคลเหล่านี้

4. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม หมายถึง ภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่อย่างผาสุก เช่น 1) ภิกษุประพฤติปฏิบัติฝึกสมาธิได้อย่างสงบได้โดยไม่ถูกรบกวนจากผู้ที่ไม่ประพฤติปฏิบัติแต่อย่างใด 2) ภิกษุประพฤติปฏิบัติธรรมได้อย่างอิสระโดยไม่ถูกเพ่งเล็งว่าปฏิบัติเป็นเพื่อความโอ้อวดแต่อย่างใด

5. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน หมายถึง พระวินัยสามารถป้องกันไม่ให้เกิดกิเลสขึ้นในจิตใจที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันได้ เช่น 1) ภิกษุศึกษาพระธรรมวินัยจนแตกฉานทำให้รู้เท่าทันกิเลสที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและป้องกันมิให้เกิดกิเลสขึ้น 2) ป้องกันมิให้ภิกษุล่วงละเมิดพระวินัยเพราะเข้าใจว่าเป็นเพียงสิกขาบทที่มีโทษเบาจึงล่วงละเมิดอยู่บ่อยครั้ง

6. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต หมายถึง เป็นการป้องกันมิให้ภิกษุล่วงละเมิดแม้ในอนาคตก็ไม่คิดที่จะกระทำผิดพระวินัย เช่น 1) พระวินัยเป็นเครื่องป้องกันมิให้ภิกษุล่วงละเมิดพระวินัยเพียงเพราะเห็นว่ามีโทษเพียงเล็กน้อยจึงกระทำผิดอยู่บ่อยครั้งจนอาจลั้งผลเป็นการล่วงละเมิดสิกขาบทที่มีโทษหนักขึ้นได้ 2) พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตและให้ภิกษุตระหนักถึงผลแห่งการกระทำที่ล่วงละเมิดพระวินัยจะมีผลกระทบกับตนเองและต่อสังคมสงฆ์ในอนาคตอย่างไร

7. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส หมายถึง การปฏิบัติตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นแบบแผนแนวทางการประพฤติซึ่งมีข้อวัตรปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ศรัทธาของพุทธบริษัทและผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสได้เห็นในข้อวัตรปฏิบัติพระภิกษุทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระศาสนาได้ เช่น 1) คลายความลังเลสงสัยของผู้คนที่เมื่อพระธรรมวินัยที่ได้เห็นการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุแล้วเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา 2) ให้ความเกื้อกูลแก่ผู้มีความลังเลในข้อวัตรปฏิบัติของพระธรรมวินัยที่ปฏิบัติได้จริงและเห็นผลในการปฏิบัติได้จริงเป็นการเกื้อกูลแก่ผู้มีความลังเลให้เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น

8. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว หมายถึง เป็นการรักษาศรัทธาของพุทธบริษัทให้มั่นคงยิ่งขึ้นไป

ดังนั้น พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเป็นสิกขาบทเพื่อให้ภิกษุได้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นกฎระเบียบแบบแผนที่ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์และเป็นกฎระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกหัดกายและวาจาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายชัดเจนและมีขั้นตอนที่รัดกุมในการบัญญัติพระวินัย ลักษณะสำคัญของการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าคือ หากยังไม่มีเหตุอันสมควรให้บัญญัติจะไม่ทรงบัญญัติพระวินัยไว้วงหน้า จะบัญญัติพระวินัยก็ต่อเมื่อมีเหตุอันควรที่เกิดขึ้นเป็นเฉพาะกรณีไป และทรงยึดแนวทางที่พระพุทธเจ้าในอดีตทรงทำไว้เป็นแบบอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุอันควรที่ทำให้ทรงบัญญัติพระวินัยนั้น ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากบริบททางสังคมอินเดีย ในยุคนั้น ทั้งบริบททางศาสนา ทางการเมืองการปกครองและทางเศรษฐกิจตลอดถึงบริบททางภูมิศาสตร์ ด้วยเหตุที่สังคมสงฆ์เกี่ยวข้องกับสังคมเดิมที่มีบริบทสังคมที่หลากหลายลักษณะ พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ จึงมีทั้งลักษณะที่เป็นข้ออนุญาตและมีลักษณะที่เป็นข้อห้าม และเป็นการบัญญัติเฉพาะกรณีเฉพาะกาลและเฉพาะสังคม เพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคม เพื่อที่สังคมสงฆ์จะสามารถดำรงอยู่ได้และเป็นที่ยอมรับของประชาชนในสังคมยุคนั้น และในการบัญญัติพระวินัยแต่ละสิกขาบทนั้น ได้รับการยอมรับพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นรากฐานให้กับสังคมสงฆ์ที่ทุกรูปปฏิบัติได้อย่างไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นของภิกษุ

นิติปรัชญาในพระวินัยปิฎก

พระวินัยมีเจตนารมณ์หลักของระบบจริยธรรมเชิงสังคม คือ การให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข หรือกล่าวให้เจาะจงชัดเจนลงไปอีก คือ เพื่อป้องกันไม่ให้คนในสังคมคนใดคนหนึ่งสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ศีลหรือวินัยก็คือเนื้อหาของกฎทางจริยธรรมเชิงสังคมนั่นเอง ดังนั้น หลักการของศีลหรือหลักของการบัญญัติวินัยก็เพื่อทำให้สังคมนั้น ๆ เกิดความเรียบร้อยและมีความสุข เมื่อเจตนารมณ์หลักของศีลคือการปกป้องไม่ให้บุคคลละเมิดผู้อื่น ศีลก็จะมิบทบาทในฐานะเป็นพื้นฐานในการกำหนดบทลงโทษทางสังคม (social sanctions) สำหรับบุคคลผู้ละเมิด บทลงโทษนี้อาจมีได้หลายรูปแบบ และรูปแบบที่เป็นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งก็คือการลงโทษตามกฎหมาย เช่น การจองจำ การปรับ การชดใช้ทางทรัพย์สิน เป็นต้น (สมภาร พรหมทา, 2548 : 503) สำหรับการลงโทษในพระวินัยปิฎกนั้น จะกำหนดเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การลงโทษตามกฎหมายแห่งกรรม

พระพุทธศาสนามีแนวคิดที่เชื่อว่า “กรรม” (Action) คือ การกระทำ จะทำทางที่ดีก็เป็นกรรม ทำทางที่ชั่วก็เป็นกรรม ทำกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่วก็เป็นกรรม และการกระทำจะต้องมีเจตนา กรรมนั้นจึงจะให้ผลสมบูรณ์ ดังพุทธพจน์ว่า “เจตนาห ภิกขเว กम्म วทามิ. แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เรา (ตถาคต) กล่าวว่า การกระทำจะต้องอาศัยเจตนาเป็นสำคัญ” (บุญมี แท่นแก้ว, 2542 : 106) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนา

ที่สอนเน้นในเรื่องการกระทำหรือหลักกรรมเป็นสำคัญ คำนิยามและความหมายของหลักกรรมมีเป็นจำนวนมาก เช่น พระธรรม โมลีให้ความหมายว่า “กรรม คือ การกระทำหรือการแสดงออกที่เกิดขึ้นทางกาย เรียกว่ากายกรรม (bodily action) คือ การกระทำทางกาย ต่อมาได้แก่ การกระทำทางคำพูด ทางวาจา สิ่งที่พูดออกไป ที่มีเจตนาให้เขาเป็นคนดี คนเสีย เรียกว่าวจีกรรม (verbal action) คือ การแสดงออกทางวาจา และสุดท้าย ได้แก่ การนึกคิดในใจ อะไรที่เกิดขึ้นจากการนึก การคิดในใจ เรียกว่ามโนกรรม (mental action) ทั้งหมดอยู่ที่เจตนา ดังนั้น เจตนาจึงเป็นตัวกรรม” (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ม.ป.ป. : 132)

โดยอธิบายได้ว่า 1) กรรม คือ หลักแห่งความแน่นอน อันมีความหมายสัมพันธ์กับหลักนิยาม 5 และหลักนิยาม 5 ดังกล่าวก็เป็นหลักที่มีความสัมพันธ์กับหลักกรรมในแง่ที่เป็นกฎแน่นอนโดยธรรมชาติ และเป็นการทำงานร่วมกับนิยามอื่น ๆ ในอรรถกถาอภิธรรมได้อธิบายนิยามไว้ว่า หมายถึง ความแน่นอน เป็นการกำหนดแน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติ ซึ่งนิยาม 5 ประการ คือ (1) อุตุนิยาม (physical laws) หมายถึง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะ ดิน น้ำ อากาศ และฤดูกาลอันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ (2) พืชนิยาม (biological laws) หมายถึง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ (3) จิตตนิยาม (psychic law) หมายถึง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต (4) กรรมนิยาม (moral law/the law of Kamma) หมายถึง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ (5) ธรรมนิยาม (the general law of cause and effect/order of the Norm) หมายถึง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 : 166) ซึ่งหลักนิยาม 5 ที่กล่าวมานั้น เป็นหลักที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงและไม่อาจมีผู้ใดบังคับให้เปลี่ยนแปลงได้ เพราะมันเป็นไปเองตามกฎธรรมชาติกฎธรรมชาติ (กรรมนิยาม) มีระบบการควบคุม (sanction) เพื่อลงโทษคนที่ฝ่าฝืน กล่าวคือ บาปทุกอย่างจะมีผล เป็นความทุกข์ร้อน เช่น ทุกข์จากการตกนรก หรือมีชีวิตที่เดือดร้อนบีบคั้นในปัจจุบัน ที่พุทธศาสนาสอนว่าเราไม่ควรทำบาปก็เพราะบาปนั้นจะให้ผลเป็นความเดือดร้อนนั่นเอง นี่คือระบบควบคุมทาง จริยธรรมอันเป็นกระบวนการตามธรรมชาติในจริยธรรมส่วนบุคคลในพุทธศาสนา การลงโทษตามกฎ แห่งกรรมนั้น ความทุกข์เวทนามิได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของผู้อื่น แต่มันเป็นสภาวะที่เกิดขึ้น ภายในจิตใจหรือความรู้สึกของผู้กระทำมาจากการเหตุจากปัจจัย โดยความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน เมื่อมีเหตุนี้ผลนั้นจึงเกิด ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นผู้ปรุงแต่งกรรมด้วยตัวมนุษย์เองในทุกด้าน และเป็น ผู้รับผลของการปรุงแต่งด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นทุกข์จากการตกนรก หรือทุกข์ที่เกิดจากความ เดือดร้อนบีบคั้นในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นหลักแห่งความแน่นอน (สมภาร พรหมทา , 2548 : 502)

2) เป็นกรรมหรือไม่ ให้ดูที่เจตนา การกระทำที่จัดเป็น “กรรม” คือ การกระทำที่ ประกอบด้วยเจตนา การตัดสินใจเป็นกรรมของการกระทำ จึงดูที่ความมีเจตนาประกอบอยู่ด้วยหรือไม่

ถ้าเราต้องการทราบว่ากรรมที่เราทำนั้นเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว เราจะใช้อะไรตัดสิน คำตอบก็คือ เราต้องดูที่สภาพของเจตนา เพราะกรรม คือ เจตนา ถ้าเจตนาดี กรรมก็เป็นกรรมดี ถ้าเจตนาชั่ว กรรมก็เป็นกรรมชั่ว ดังนั้น การตัดสินว่า กรรมใดเป็นกุศลหรืออกุศลจึงอยู่ที่การตัดสินว่า เจตนาอย่างไรเป็น เจตนาดี หรือ กุศลเจตนา และเจตนาอย่างไรเป็นเจตนาชั่ว หรืออกุศลเจตนา ความดีและความชั่วในทัศนะ ของพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้ขึ้นกับความเข้าใจของคน แต่เป็นจริงตามธรรมชาติของมันเอง ที่เรียกว่า “ภาวีสัย” หรือ “วัตถุวิสัย” (objective) จึงต้องใช้องค์ประกอบอื่นมาเป็นเกณฑ์เสริมช่วยตัดสินความ เป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วด้วย (วัชรระ งามจิตรเจริญ, 2552 : 318)

ดังนั้น หากการกระทำขาดเจตนา ก็ไม่ถือว่าเป็น “กรรม” เช่น นายด่านอนหลบระหว่างนั้นฝันว่ามีคนจะมาทำร้ายตนเอง จึงป้องกันตัวด้วยการใช้เท้าเตะไปที่ผู้ร้าย ปรากฏว่า เตะถูกเด็กชายเหลืองที่นอนข้าง ๆ ถึงแก่ความตาย กรณีนี้นายด่านอนเจตนาฆ่าเด็กชายเหลือง จึงไม่ถือเป็นกรรมชั่วในทางพระพุทธศาสนา แม้ในทางกฎหมายอาญาบานเมืองก็ถือว่าเป็นการฆ่าผู้อื่นตายโดย เจตนาเช่นเดียวกัน

3) จิตคิดเป็นกรรม กายทำเป็นผล เป็นความสัมพันธ์กับกระบวนการทำงานของจิต ซึ่ง อาจจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ 1) ผลกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตของผู้กระทำความผิด ได้แก่ สภาวะ ทางจิตมีความเมตตาและความเสียสละ หรือความริษยาและความเห็นแก่ตัว เป็นต้น ผลกรรม ประเภทนี้เกิดขึ้นทันทีที่ทำการกรรม 2) ผลของกรรมที่เกิดขึ้นภายนอกจิตของผู้กระทำความผิด ได้แก่ สภาพ ทางร่างกาย เช่น ความสมบูรณ์ หรือความพิการของร่างกาย และเหตุการณ์ภายนอกหรือสิ่งของต่าง ๆ มี ทรัพย์สิน เป็นต้น ที่เกิดกับผู้กระทำความผิด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผลที่น่าพอใจ มีค่ายกย่องสรรเสริญความมีทรัพย์มาก หรือ ความมีอายุยืน เป็นต้น และผลที่ไม่น่าพอใจ มีคำนิโทษ ความยากจน และความมี อายุสั้น เป็นต้น (วัชรระ งามจิตรเจริญ, 2552 : 271)

เพราะฉะนั้น พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกทั้งทางกายและทางวาจา ล้วนเป็นผล พวงมาจากความรู้สึกนึกคิดก่อนทั้งสิ้น เมื่อจิตคิดอย่างไร สั่งการอย่างไร กายกับวาจาก็จะแสดงออกมา ทางใดทางหนึ่งตามที่จิตหรือใจสั่งการ อย่างที่เรียกกันว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” นั่นเอง เมื่อพิจารณาถึงการให้ผลของกรรม เช่น กรรมดี เรียกบุญกรรม กรรมชั่ว เรียกบาปกรรม (การลงโทษ) ในแง่ของการให้ผลแล้ว พระอรหันตเจ้าจารย์ แบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ 1.แบ่งตามระยะเวลา ในการให้ผล 2. แบ่งตามลำดับความแรง (ความหนัก) ในการให้ผล และ 3. แบ่งตามหน้าที่ในการให้ผล อธิบายโดยสังเขป คือ (1) แบ่งตามระยะเวลาในการให้ผล จำแนกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันชาติ คือ ให้ผลในภพนี้ 2) อุปปัชชเวทนิยกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลในอนาคตชาติ คือ ให้ผลในภพหน้า 3) อปรปวณเวทนิยกรรม เป็นกรรมที่ให้ผลในชาติถัดไป คือ ให้ผลถัดจากภพหน้า หรือตั้งแต่ชาติที่ 3 นับจากชาตินี้เป็นต้นไป 4) อโหสิกรรม เป็นกรรมที่เลิกให้ผลหรือไม่มีผล กล่าวคือ หหมดโอกาสในการให้ผลไม่ว่าในชาติใด ๆ (2) แบ่งตามลำดับความแรง (ความหนัก) ในการให้ผล จำแนกเป็น 4 ประเภท

ได้แก่ 1) ครุกรรม หรือครุกรรม เป็นกรรมหนัก หรือกรรมที่มีกำลังแรง เป็นกรรมที่ให้ผลก่อนเป็นอันดับแรก 2) พหุกรรม หรือ อาจิณณกรรม เป็นกรรมที่ทำไว้มาก หรือทำจนเคยชิน เป็นกรรมที่ให้ผลรองจากครุกรรม 3) อาสันนกรรม เป็นกรรมที่ทำให้ใกล้ตาย และ 4) กตัตตาวาปนกรรม เป็นกรรมสักแต่ว่าทำ หมายถึง กรรม ที่ทำด้วยเจตนาอ่อน หรือมิใช่เจตนาอย่างนั้นโดยตรง (3) แบ่งตามหน้าที่ในการให้ผลจำแนกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ชนกรรม เป็นกรรมที่ทำให้ หน้าที่นำไปเกิด เป็นกรรมที่ให้ผลในขณะปฏิสนธิในภพใหม่ โดยทำให้เกิดนามขันธ์และรูปขันธ์ที่ สอดคล้องกับกรรมที่ให้ผลนั้น หรือทำให้เกิดในภพที่เหมาะสมกับกรรมที่ให้ผลนั้น 2) อุปัตถัมภกรรม เป็นกรรมสนับสนุน ได้แก่ กรรมที่ส่งเสริมการให้ผลของชนกรรมในปฏิสนธิกาลบ้าง ในอดีตกาล คือใน ปัจจุบันภพบ้าง เป็นกรรมประเภทเดียวกับชนกรรม คือ เป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมเหมือนกับชนกรรม 3) อุปปีฬิการกรรม เป็นกรรมบีบคั้น เป็นกรรมที่มานับทอนการให้ผลของชนกรรม 4) อุปฆาตก กรรม เป็นกรรมตัดรอนการให้ผลของชนกรรมและอุปัตถัมภกรรม ทำให้ไม่สามารถให้ผลอีกต่อไป (วัชระ งามจิตรเจริญ, 2552 : 283) การให้ผลของกรรม มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น กรรมวิบาก วิบากผลแห่งกรรม ดังได้กล่าว มาแล้วข้างต้น ย่อมเห็นได้ว่า “ผลแห่งกรรม ย่อมยุติธรรมเสมอ” (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, ม.ป.ป. : 45)

ดังนั้น กฎแห่งกรรมก็คือกฎธรรมชาติ และกฎแห่งกรรมหรือการให้ผลของกรรม สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับพฤติกรรมหรือการ กระทำของมนุษย์ในปัจจุบันชาติว่า บุคคลผู้นั้นทำกุศลกรรม คือ ทำกรรมดี หรือทำอกุศลกรรม คือทำกรรมชั่ว หากได้กระทำลงไปแล้วก็จะกลายเป็นวิบากกรรมอันจะรอส่งผลให้ได้เสวยสุข หรือให้ได้รับโทษ หรือรับทุกข์อย่างแน่นอน ดังนั้น ในทางพุทธปรัชญาจึงสอนให้บุคคลใช้ชีวิตอยู่ด้วยความ ประมาทในปัจจุบันชาติ เพื่อการให้ผลอันไพเราะในชาติหน้าเป็นความสุข โดยไม่ต้องรับโทษตามกฎ แห่งกรรมอีกต่อไป (สุนทร ณ รัชชี, 2552 : 164)

2. การลงโทษตามหลักกฎหมาย

แม้ว่าในพระพุทธศาสนาจะสอนเน้นหลัก “กฎแห่งกรรม” กล่าวคือ ผู้ใดกระทำความผิด ผู้นั้นจะต้องรับผลแห่งการกระทำนั้นเอง ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ไม่มีใครเข้าไปจัดการว่าผู้นั้นต้องได้รับผลอย่างนั้น ผู้นั้นต้องได้รับผลอย่างนี้ ผู้จัดสรรการรับผลแห่งการกระทำก็คือ “กรรม” กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติ และ “กฎแห่งกรรมยุติธรรมเสมอ”อย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาไม่ปฏิเสธการให้ผลแห่งการกระทำที่กระทำโดยบุคคล คณะบุคคล รัฐ หรือสังคม เพราะการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคม ต้องมีปัญหาระทบกระทบระหว่างผู้คนหลายประเภท หากผู้นั้นมีปัญหามาก มีกิเลสน้อย กฎแห่งกรรมจะเป็นผู้บันดาลผล ไม่จำเป็นต้องกำหนดกฎกติกา ดังเช่นสมัยพุทธกาลซึ่งมีพระอรหันต์ เป็นจำนวนมาก กฎกติกาหรือพระวินัยไม่จำเป็นต้องกำหนดในช่วงแรกๆ ของการตรัสรู้แต่เมื่อมี พระสงฆ์หรือผู้คนมากขึ้น และไม่ใช่ว่าบุคคลประเภทมีปัญหามาก มีกิเลสน้อยดังกล่าว จะเกิดการไม่ เคารพสิทธิตามธรรมชาติของกันและกัน เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลโดยเฉพาะการ ควบคุมตนเอง ปัญหาจึงเกิดขึ้น

ซึ่งพุทธปรัชญาได้แบ่งคนออกเป็น 4 จำพวก เปรียบเหมือนดอกบัว 4 เหล่า ได้แก่

1. อุกมฏัตถุญญ ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน หมายถึงบุคคลที่บรรลุธรรมคืออริยสัจ 4 ได้เร็ว คือ พอยกหัวขึ้นแสดงเท่านั้น เป็นเหมือนบัวพ้นน้ำ ที่พอต้องแสงอาทิตย์แล้วก็บานในวันนี้

2. วิปจิตถุญญ ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ หมายถึงบุคคลที่บรรลุธรรมเมื่อเขาอธิบายเนื้อความโดยพิสดาร คือ เมื่อเขายกหัวขึ้นกล่าวโดยย่อแล้วกล่าวอธิบายโดยพิสดาร จึงสามารถบรรลุพระอรหัตผลได้ เป็นเหมือน ดอกบัวอยู่ใต้น้ำที่จะบานในวันรุ่งขึ้น

3. เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ หมายถึงบุคคลที่มนสิการโดย แยกกาย โดยการแสดง การถาม การเสพ การคบหา การเข้าไปนั่งใกล้ภิกษุญาณมิตร จึงบรรลุธรรมโดย ลำดับ เป็นเหมือนบัวจมอยู่ในน้ำที่จะขึ้นมابานในวันที่สาม

4. ปทปรมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือ พยานุชยะ หมายถึงบุคคลที่ฟังไว้มาก แสดงไว้มาก ทรงจำไว้มาก และพูดไว้มาก แต่ไม่บรรลุธรรมในชาติ นี้ คือไม่สามารถที่จะบำเพ็ญทาน วิปัสสนา มรรค หรือผลให้บังเกิดได้ เปรียบเหมือนบัวที่มีโรค ยังไม่พ้นน้ำ ไม่มีโอกาสขึ้นมابาน เป็นภิกษาของปลา และเต่า (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 21/133/202)

นั่นคือ พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มีหลายประเภท บางประเภทอยู่กันด้วยความสงบเรียบร้อย สังคมร่มเย็นเป็นสุข ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมาก โดยให้กรรมเป็นผู้จัดการผลของการกระทำเอง แต่เมื่อสังคมมีสมาชิกเพิ่มขึ้นและมีใช้สมาชิกประเภท อุกมฏัตถุญญ ดังนั้น การกระทบกระทั่งดังกล่าวก็นำมาซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขและป้องกันได้ ด้วยการออกกฎหมายในการอยู่ร่วมกัน ตัวอย่างของกฎหมายที่วันนี้เช่น กฎหมายที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบัน การตรากฎหมายรับรองสิทธิตามธรรมชาติ จึงเป็นแนวทางสำหรับแก้ไขปัญหานี้ สิทธิที่รับรองโดยกฎหมายนี้ เรียกว่าสิทธิตามกฎหมาย และก่อนจะมาถึงจุดการออกกฎหมายดังกล่าวนี้ มนุษย์มีวิวัฒนาการมานานแสนนาน ซึ่งแนวคิดการลงโทษตามหลักกฎหมายในทางพระพุทธศาสนาไม่อาจใช้กับคนชั่วได้ ทำให้สังคมเกิดความสับสนวุ่นวาย ผู้คนได้รับความเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดเป็นกฎข้อบังคับหรือกฎหมายมาใช้กับสมาชิกของสังคมนั้น ๆ ที่กระทำชั่ว และพระพุทธศาสนาเองก็ได้ปฏิเสธหลักการดังกล่าวแต่อย่างใด

ด้วยเพราะพระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติอยู่ในตัวเอง เมื่อมนุษย์มีมากขึ้นและไม่เคารพในสิทธิตามธรรมชาติความไม่สงบเรียบร้อยก็เกิดขึ้น หลักการทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง การออกกฎหมายเพื่อใช้บังคับกับมนุษย์ด้วยกัน มีดังนี้

(1) สิทธิตามกฎหมายต้องสอดคล้องกับสิทธิตามธรรมชาติ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา เดิมทีมนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติอยู่แล้ว สิทธินี้ได้แก่ สิทธิในร่างกายและชีวิต กับสิทธิในทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยร่างกายและชีวิตนั้น เมื่อมนุษย์รวมกันอยู่ เป็นชุมชน มนุษย์ไม่เคารพในสิทธิตามธรรมชาติที่กล่าวมานั้น ความไม่เคารพนั้นแสดงออกด้วยการ ทำร้ายเข่นฆ่ากันบ้าง ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ทำให้สังคมมีความจำเป็นต้อง

ตรากฎระเบียบสำหรับรับรอง สิทธิตามธรรมชาติที่มีอยู่แล้วนั้น พุทธศาสนามีหลักสำคัญ ๆ คือ ในการตรากฎหมายนั้น สิ่งแรกที่สุด ที่ผู้ตราจะต้องพิจารณาก็คือ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติดำรงอยู่แล้ว สิทธิตามธรรมชาตินี้เอง คือรากฐานของสิทธิตามกฎหมาย การตรากฎหมายรับรองสิทธิจะปราศจากฐานทางเหตุผลรองรับ หากว่าผู้ตราไม่คำนึงถึงสิทธิตามธรรมชาติ

(2) การตรากฎหมายที่มีผลทำให้เกิดการละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของคนจำนวนหนึ่ง จะทำได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุผลเพียงพอเท่านั้น ปกติสิทธิตามธรรมชาติที่กฎหมายจะสามารถรับรองได้คือ สิทธิที่ไม่ก้าวก่ายหรือล่วง ละเมิดสิทธิของผู้อื่น การตรากฎหมายรับรองสิทธิตามที่กล่าวมาในข้อแรก จะไม่มีปัญหาหากว่าสังคม ไม่มีความขัดแย้ง แต่ในความเป็นจริงก็คือสังคมมนุษย์เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งนี้เมื่อแก้ ด้วยวิธีทางกฎหมาย จำเป็นที่คนจำนวนหนึ่งจะต้องถูกละเมิดสิทธิ การละเมิดสิทธิตามธรรมชาตินี้ พุทธศาสนาถือว่าเป็นไปได้ถ้ามีเหตุผลเพียงพอ แต่หากไม่มีเหตุผลเพียงพอก็ไม่อาจเป็นไปได้อย่างแน่นอน เนื่องจากการลงโทษผู้กระทำความผิดในทัศนะของพระพุทธศาสนาไม่ใช่การแก้แค้น (retribution) หากแต่คือ การให้บทเรียนเพื่อให้คนผิดนั้นกลับตัวเป็นคนดี ดังนั้น สิ่งที่คุณตรากฎหมายสำหรับลงโทษคนผิดจะต้อง ตระหนัก ก็คือ ทำอย่างไรการลงโทษนั้นจึงจะเบาที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถทำให้คนผู้นั้นกลับตัว เป็นคนดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมภาร พรหมทา, 2548 : 469) หากได้ใช้แนวคิด “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” อันเป็นการแก้แค้นทดแทนไม่ ในทางทฤษฎีอาจมีคำถามเกิดขึ้นว่า หากความชั่วอันเกิดจากการลงโทษเท่ากับความชั่วที่คนผู้นั้นกระทำการตรากฎหมายที่ละเมิดสิทธิแบบนี้ ถือว่ามีเหตุผลสนับสนุนหรือไม่ ทัศนะของพุทธศาสนาในทางปฏิบัติการชั่งน้ำหนักระหว่างความชั่วสองฝ่ายแล้วเห็นว่าเท่ากัน เป็นเรื่องที่ทำได้อย่างมาก

ดังนั้น คำถามนี้แม้จะเป็นปัญหาในทางทฤษฎี แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาในทางปฏิบัติ แม้ในส่วนของทฤษฎีเอง เราก็อาจตอบคำถามนี้ได้ว่ากฎหมายที่กำหนดโทษคนผิดเท่า ๆ กับความชั่วที่เขาทำลงไปก็ยิ่งถือว่าชอบด้วยเหตุผล อยู่แต่กฎหมายนี้จะมีน้ำหนักยิ่งขึ้น หากเราแสดงให้เห็นได้ว่าปริมาณความผิดที่คนผู้นั้นทำมากกว่า ความชั่วร้ายที่เกิดจากการลงโทษ การลงโทษที่ดีในทัศนะของพุทธศาสนา คือการลงโทษที่ละเมิดสิทธิ ตามธรรมชาติของผู้ทำผิดน้อยที่สุด ขณะเดียวกันก็เป็นระบบการลงโทษที่มีประสิทธิภาพหลัก ๆ สอง ประการ คือ ช่วยให้ผู้ทำผิดกลับตัวกลับใจเป็นคนดีและช่วยป้องกันความชั่วร้ายทำนองเดียวกันนั้นที่จะเกิดในอนาคตด้วย นักอาชญาวิทยาบางสำนักอาจเห็นว่า วิธีที่ดีที่สุดที่จะป้องกันมิให้มีการกระทำชั่ว ทำนองเดียวกันเกิดขึ้นคือต้องลงโทษให้หนักเข้าไว้เรื่องนี้พุทธศาสนาไม่ปฏิเสธเสียเลยทีเดียว แต่สิ่งที่พุทธศาสนาเรียกร้องคือ ความสมดุลระหว่างน้ำหนักการละเมิดสิทธิกับประสิทธิภาพในการป้องกันความ ชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พุดง่าย ๆ ก็คือ ในกรณีจำเป็นต้องลงโทษอย่างรุนแรง พุทธศาสนาก็ไม่ปฏิเสธ แต่ทั้งนี้การลงโทษนั้นต้องเป็นมาตรการที่ผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว เห็นว่าเป็นวิธีที่ ละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของผู้ทำความผิดน้อยที่สุดแล้ว และเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพ

ในการป้องกัน ความชั่วร้ายแบบเดียวกันซึ่งจะเกิดในอนาคต นั้นย่อมหมายความว่า พระพุทธศาสนา เห็นด้วยกับการลงโทษตามหลักกฎหมาย แต่กฎหมายเองก็ต้องกำหนดวิธีการ ขั้นตอนการลงโทษที่เหมาะสม เป็นธรรม ผู้ที่กระทำผิดเพียงเล็กน้อย ควรได้รับโทษสถานเบา ผู้ที่กระทำผิดมากควรได้รับโทษที่รุนแรงขึ้นตามลำดับ โดยจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบในการลงโทษในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านพฤติกรรม สถานที่ หรือ ความสลับซับซ้อนของสังคมด้วย เป็นต้น

นิติปรัชญาในพระวินัยปิฎกเป็นหลักในการประพัตินในสังคมสงฆ์และหลักหลักในการประพัตินในสังคมโลก แต่ก็เป็นธรรมดาของชุมชนใหญ่ที่มีคนอยู่ร่วมกันมากมายย่อมมีคนดีคนไม่ดีเสมอ เมื่อกฎหมายเกิดขึ้นมาบังคับใช้ในสังคม กฎหมายจึงพัฒนาควบคู่กันไปกับมนุษย์ พร้อมทั้งสะท้อนอารยธรรมและสภาพสังคมในยุคนั้น ๆ และเช่นเดียวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ มนุษย์เริ่มศึกษากฎหมายอย่างเป็นระบบ คือ เป็นศาสตร์ที่ศึกษากฎเกณฑ์ความประพฤติของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมประเภทหนึ่งที่มีผลบังคับแน่นอน ซึ่งเรียกกันว่ากฎหมาย ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายจึงเป็นส่วนสำคัญของสังคมที่กำหนดสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบบทบาทของบุคคลในทุกกิจกรรมและทุกระดับ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมนั้น ๆ แต่พระวินัย คือ ลึกษาของพระสงฆ์ พระวินัยเป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเป็นพระสัพพัญญู ผู้รู้ทุกสรรพสิ่ง ผู้มีปัญญาและเป็นผู้ประเสริฐสูงสุดเป็นผู้บัญญัติ ซึ่งจากที่ได้กล่าวข้างต้นมาแล้ว ผู้ที่เข้ามาบวชในบวรพระพุทธศาสนา นั้น ต่างก็มีจำนวนมากมาย นอกจากมีจำนวนมากมายแล้ว ก็ยังมีความหลากหลายอีกด้วย ทั้งความหลากหลายในด้าน ต่างเหตุ ต่างผล ในการเข้ามาบวช และความหลากหลายทางด้าน โคตร ตระกูล ชนชั้นวรรณะ อติยาศัย แต่ไม่ว่าผู้ที่เข้ามาบวชจะมาจากที่ใด หรือจะหลากหลายประมาณไหนก็ตาม เมื่อเข้ามาบวชแล้ว ก็จะมีพระวินัยเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและคณะสงฆ์

องค์ความรู้ใหม่

ปรัชญากฎหมายธรรมชาตินั้นเป็นแนวคิดเกี่ยวกับกฎธรรมชาติทางศีลธรรมที่เป็นมาตรฐานวัดการกระทำของมนุษย์ว่าการกระทำใดดี หรือชั่ว ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องซึ่งรากฐานของพฤติกรรมมนุษย์ คล้ายกับธรรมชาติในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่ขึ้นกับความประพฤติที่ดีงามของมนุษย์ แต่ธรรมะในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมกฎธรรมชาติหรือนิยาม 5 ประการ คือ กฎแห่งฤดูกาลเรียกอุตุนิยาม กฎทางชีววิทยา เรียกว่าพีชนิยาม กฎเกี่ยวกับการทำงานของจิต เรียกว่า จิตนิยาม กฎแห่งเหตุและผลที่กำกับความประพฤติมนุษย์ เป็นต้นว่าทำดีได้ผลดี ทำชั่วได้ผลชั่ว เรียกว่ากรรมนิยาม และกฎธรรมชาติที่กำหนดความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งให้องอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย เรียกว่าธรรมนิยาม อันเป็นกฎเกณฑ์ที่ดำรงอยู่เป็นภาวะวิสัยตามธรรมชาติซึ่งเป็นรากฐาน

แห่งความประพฤติดของมนุษย์ และมนุษย์นั้นมีคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะที่สืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกติดอยู่กับความเป็นมนุษย์เท่านั้นโดยไม่อิงอาศัยปัจจัยหรือเงื่อนไขอื่นใด เช่น เชื้อชาติ ศาสนา รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ภาวะปกติหรือความพิการ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือทางสังคม เป็นต้น ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของตนในการกำหนดตนเองอย่างอิสระ จึงเรียกว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันมีสิทธิในชีวิต ร่างกาย และสิทธิในความเสมอภาค เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน แม้ทรัพย์สินของมนุษย์ก็ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานด้วย อย่างไรก็ตาม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้เป็นคุณค่าที่ผู้ใดก็ไม่อาจพรากและล่วงละเมิดได้

สรุป

นิติปรัชญาในพระวินัยปิฎกมีแนวคิดที่ผู้บัญญัติพระวินัยทรงบัญญัติให้เป็นผู้หมกมิด เป็นข้อกำหนดที่ต้องการให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติพร้อมกับมีกำหนด หรือมีสภาพบังคับไว้ด้วยหากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะได้รับโทษและผลร้ายเป็นเครื่องตอบแทนพุทธศาสนามี พระธรรมวินัยเป็นหลักแห่งความประพฤติของผู้อยู่ในสังคมบรรพชิตแต่ก็เป็นธรรมดาของสังคมใหญ่ที่มี บุคคลอยู่ร่วมกัน เป็นจำนวนมากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีเมื่อมีกฎหรือระเบียบของสังคมก็ย่อมมีบุคคล ไม่ดีฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎของสังคมกฎหมายและหลักธรรมกฎหมายอยู่ภายใต้กติกา พระองค์ทรงบัญญัติ สิกขาบท เพื่อไม่ให้พระสงฆ์เข้าไปก้าวก่ายบ้านเมือง เช่น ไม่ให้ผู้เป็นข้าราชการหรือโจรผู้ใดเข้ามาบวช ในศาสนา เรื่องใดที่พออนุโลมได้ ขอบเขตอำนาจของรัฐหรือบ้านเมืองที่พึงเป็นไปโดยชอบธรรม ไม่ให้ เสียหายแก่หลักการของพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ. (2546). การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา. (รายงานการวิจัย). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.
- ดิเรก ควรสมาคม. (2557). นิติปรัชญา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2542). ความจริงของชีวิต. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2550). นิติปรัชญา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2537). สังคมปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2555). รู้จักพระไตรปิฎกเพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพดิลก. (2543). พระธรรมวินัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด อธิบายศัพท์และแปลความหมาย ที่ชาวพุทธควรรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม.
- พระมหาโพธิวงศาจารย์. (2561). พระวินัยบัญญัติ. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งศิลป์ การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วัชรระ งามจิตรเจริญ. (2552). พุทธศาสนาเถรวาท. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัทโพธิ์-วัน พรินท์ ดีง จำกัด.
- เสถียร พันธรังสี. (2542). ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- สมภาร พรหมทา. (2548). พุทธปรัชญา มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (ม.ป.ป). วุฒินันท์ กันทะเตียน และคณะ เรียบเรียง. ความจริงการวิจัย “กรรม”. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซนจูรี จำกัด.
- สุนทร ณ รัชชี. (2552). พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Alexander Passerin d’Entreves. (2009). Natural Law: An Introduction to Legal Philosophy. (7th ed.). New Brunswick: Transaction Publishers.